

NEKO TUŽNO ZADOVOLJSTVO

– odlomak iz romana –

UVOD

Postoje neke rečenice koje smo pročitali ili jednom čuli od nekoga, i koje u čoveku ostave jak i dubok utisak kao trag neke sile koja kao da prenosi samu znamen. Ali sudbina tog traga koliko je čudesna toliko je hirovita. I danas, kada sam saznao da je umro Andrej Bajkal, osnivač Udruženja za pomoć, posle nekoliko godina zaborava i uzaludnog napinjanja da je zazovem u sećanju, javila mi se ona rečenica. Gde je čovek bolestan, tu je njegova strast. Razmišljajući o njoj povezao sam je sa dva slučaja, dva životna kraja – najpre, sa jednom meni bliskom osobom koja je volela putovati, ali on je imao šećernu bolest koja mu je zahvatila i nogu, zapravo nju najviše i najotvorenije. A kod spomenutog Andreja Bajkala, pak, imamo čoveka koji je neverovatno strastveno živeo i u tome ga je nosio određeni fanatizam, ali on je bolovao od srca, i ko zna koliko je imao tih malih infarkta za svog kratkog života dok ga nije progutao onaj poslednji, kobni. Tada mi padne na pamet kako sam verovatno zadnji saznao za njegovu smrt, pošto je poruka koju je ostavio Pavle Pečnik možda i danima bila u memoriji telefonske sekretarice. 'Na aerodromu mu je pozlilo, odnosno, kada je prošao carinsku i putničku kontrolu. Stajao je u čekaonici i samo se najedamput srušio. Ovde su Gordana i Omer, zovem te iz Urgentnog...'

Ne znam koliko sam dugo zurio kroz prozor, niti sam bio u stanju da odredim koliko je prošlo vremena otkad sam odslušao poruku. Prenuo bih se iz mučnog raspoloženja i malo zatim bih potonuo u sebe, tako po više puta. A između tih mena, učinilo mi se kao da nisam ni bio na odmoru na Tari, tako su mi bili daleki i nekako nestvarni ti dani u avgustu. Potišten i tupog pogleda, posmatrao sam neku tačku u svom dvorištu koje je bilo gotovo uništeno od sinoćnje zapanjujuće oluje. Sparina u kući i ustajali vazduh u kome je ostao nekakav odvratno sladunjavi miris, primorali su me da se sklonim u drugu sobu.

Tu sam otvorio prozor i svežina koja je ušla malko me smirila, ali samo nakratko, jer raspoloženje u kome sam se nalazio počelo je da me podseća na razdoblje s početka godine ili malo više od godinu dana kada sam doživeo traumatu. Briznuo sam u plač, a kroz sećanje su mi proletele neke slike i neki detalji koje sam odavno zaboravio. Znao sam da ovakav žal nije zbog Andreja Bajkala, uostalom, s njim sam se dva puta sreo u životu, bol je bio zbog nekog drugog, zbog jedne unutrašnje dekoraterke, naježih se. To me naglalo da izađem iz kuće i siđem u podrum. Onde se nalazila jedna veoma stara komoda odlične izrade koju sam nasledio, a u njoj, od četiri fioke koliko je imala, u tri sam držao svoju tzv. planinarsku arhivu. No, jedna je bila rezervisana za dnevnik. Na njemu je pisalo Diary i bio je džepnog formata, namenjen za ženu. Korice su mu bile od platna, tamnozeleno boje, a na njima je bio motiv kineskog vrta u proleće – sa mnoštvom detalja koji prikazuju jedan

paviljon, cveće, raspupale krošnje, ljude koji se šetaju i one druge koji veslaju na reci, čak i patke. Jedan ljupki i idilični prizor za koji se nadam da sam ga verodostojno preneo, jer sam ovaj opis znao po sećanju kakav je izgled taj dnevnik prvobitno imao. Kada sam ga uzeo u ruke polako počeo da oživljavaju sećanja na moje putovanje u Italiju i sve što mi se desilo u mestu San Martino di Kastropa. Prstima sam blago prelazio preko svih tih slojeva raznih boja koje sam jednu preko druge nanosio na platnene korice dnevnika. I dalje su bili isti; stvrdnuti, grubi, tu i tamo hrapavi, ponekad su me podsećali na površinu stene. Iako se osećala memla, u podrumu je svakako bilo ugodnije te reših da još ostanem, pa sam seo na zamotanu vreću za spavanje koja se nalazila uza zid. Bio sam svestan da to što radim je kao da se češem po nezarasloj rani, no ponesen time počeo sam da malo grebem, a onda i kidam komadiće boja, sloj po sloj. Uskoro, jedna sasvim sićušna površina bila je sastrugana i sa nje su otpali komadići sa tog sivog martovskog neba 2006, kada zapravo i kreće sadržaj ove pripovesti.

PRVI DEO

1

Još jedan sat je ostalo do početka trećeg po redu okupljanja u Udruženju za pomoć. Još sat imam da promenim odluku i otkažem večernju posetu ovom udruženju, u kome treba da govorim o svojoj psihičkoj traumi. No sam sam kriv za ovo. Mogao sam jednostavno predložiti Pavlu da to bude neki drugi mesec ili čak na jesen, ne bi mi zamerio, a kamoli uzeo za zlo. Ali onda bih morao da mu priznam kako već neko vreme prikrivam svoje stanje, odnosno neke simptome koji nikad nisu prestali, samo su postali ređi i slabiji. Da i dalje, posle pola godine, prepoznajem u sebi onog rastrzanog čoveka, plime i oseke krize kada se smenjuju periodi nesanice i potištenosti, pa do toga da znam zaplakati bez nekog osobitog razloga. A što je najčudnije, baš tog dvadeset i šestog marta, dakle pre četiri dana, nameravao sam da mu kažem kako se nisam izborio sa krizom i da ponovo razmišljam o planinarenju, o povratku, nekom lakšem usponu, možda bih tako rasteretio dušu od tog bremena. To je kao gvalja, kao neka prokleta gvalja, htedoh mu i to reći.

Ujutru smo se čuli telefonom i dogovorili da se uveče nađemo kod mene u kući. Malo sam se zbunio kada mi je uzvratilo da bi on svakako danas navratio, nije rekao zbog čega niti sam ga pitao. Kada je došao, napolju je bio prvi mrak, i s vrata koja je zatvorio izbegao je moj pogled, na licu mu se videlo da nije opušten, kao da ga iznutra razdire neki grč.

Odmah je zauzeo jedan čudan stav rekao bih, gotovo služben kao da je došao po podatku sa neugodnom obavezom koju mora izvršiti. Ni posle nekoliko minuta nije pokazao šta zapravo smera, bio je suzdržan u odgovorima i izgovarao se da mu je danas bilo pretoplo, odbio je piće, nije hteo da zapali cigaretu, na mahove mi je delovao izgubljen. Tada pomislih da nije najbolji trenutak da zapodenem razgovor o sebi i najzad ga pitah je li mu se nešto desilo, koliko se nismo videli kazao sam, da razbijem led. Na to je Pavle prešao na stvar; i kazao je da volontira za jedno udruženje za koje je čuo još u decembru, sa još dvoje mladih ljudi iz Beograda. Primitio sam da mu je nelagodno, pa mu rekoah da mi pojasni o kakvoj se volonterskoj organizaciji radi. Iz unutrašnjeg džepa jakne izvadio je neku pla-

stificiranu karticu i dao mi je. Stajalo je sledeće: Udruženje za pomoć, osnivač i voditelj Andrej Bajkal, Dobračina 20...

– Tamo se okupljamo jedanput mesečno, mislim na nas volontere, oni se zovu Gordana i Omer, Andrej Bajkal, i izabranik koji nam se pridružuje – rekao je.

– Kakav izabranik? – kazao sam.

– Koji govori ili prepričava svoju psihičku traumu – odgovorio je. A zatim je zbrzao objasnivši mi, da iz onoga što piše na kartici mogu zaključiti kako obavljaju posao i da je recimo, naveo je primer, januarski izabranik došao iz Bosne, a u februaru jedna žena iz Praga, inače je poreklom odavde.

– A ko je on? Otkuda taj Rus ovde? – rekoh.

– Živeo je u Petrogradu, studirao je u Americi, ništa drugo o sebi mi nije rekao – odgovorio je. – Ja sam mislio da bi ti mogao doći u udruženje, u svojstvu gosta, pa jednom ako se odlučiš...

– Ti si mu ispričao, je li tako? Nekom tamo neznancu si ispričao moju tajnu? – prekinuo sam ga.

– Kunem ti se, Branislave, pazio sam šta ću reći, priznajem da sam se tebe setio, jer zaostajem za ono dvoje – ustao je i sramežljivo mi se približio. – Samo sam spomenuo da si bio u Italiji i da se baviš planinarenjem, naveo sam mu to mesto i hotel u kojem si odseo, i da si tamo upoznao jednu ženu, ništa više, ni njeno ime ni šta je radila.

– Dosta, dosta s tim Pavle – nisam dalje mogao slušati, no znajući Pavla, bio sam siguran da me nije slagao niti je išta više rekao tom Andreju Bajkalu. Čitali smo nekoliko minuta, Pavle je ponovo seo u fotelju i posmatrao me. U jednom trenutku pogledao je bradu, i želeći da ipak čujem tiho je rekao kako se setio, da je Andreju Bajkalu počeo da titra kapak kada mu je govorio za moj slučaj. Pre toga nisam primetio tikove, dodao je. Do tada sve što je ispričao nije ostavilo na mene poseban utisak, mada me to kopkalo i na mahove sam padao u iskušenje da odem u tu kuću u Dobračini i provedem jedno veče u udruženju slušajući nečiju traumatičnu ispovest. Ali kad je spomenuo taj detalj sa tikovima to me uistinu bilo dirnulo, i zamišljao sam tog Rusa kako mu suzi iz oka i zlokobno titra kapak. Pitao sam Pavla za kada me je planirao, odgovorio je u subotu, i na to sam klimnuo glavom kao znak da pristajem. Kada je to video, pogled mu je zasjao kao da je prizdravio, a žila na čelu koja je sve vreme bila jako izražena polako je nestajala.

Ubrzo je otišao i nije prošlo mnogo vremena kada sam se počeo da žderem u sebi, i tako naredna četiri dana do ovog trenutka. Pavle je svakog časa trebalo da stigne svojim autom i odlučih da ga sačekam u dvorištu. Kada sam izašao, osetio sam nešto hladno i vlažno na vratu, pogledao sam nebo iz koga je padao sneg.

Kada je došao da me pokupi, iz auta je dopirala pesma „Atmosphere“ Joy Divisiona. Nije mi pomoglo, pretvarao sam se da je sve u redu iako je Pavle znao da nije tako i ostavio me na miru. Sneg je prestao da provejava i kada se nebo razvedrilo počeh da naprežem oči prema tim visinama, gotovo plavim, ne bih li opazio neku zvezdu. Tada pomislih kako se evo treći put vozim u ovoj krtiji koja ima više od trideset godina i svaki put je to bilo noću, zapravo, ovaj volks wagen nikada još nisam video po danu, možda i nije crvenkasto-smeđe boje kako ja mislim. A sem toga, sve te vožnje, uključujući i ovu poslednju,

bile su čudne, evo šta pod tim mislim – kada me je prvi put pozvao na vožnju bilo je to lanjske godine, 2005, i tada mi je Pavle saopštio da mu je umro otac, sedeo sam straga, poneki put smo se pogledali preko retrovizora i ćutali smo. Nekoliko meseci kasnije rekao mi je da je bio u Aušvicu, nisam znao šta da mu na to kažem jer je izgledao gore nego kad mu je preminuo otac, i tada sam sedeo straga i ćutali smo, a u nekom trenutku, na retrovizoru su se pojavila slova sa neke reklame na bulevaru, bio je to naziv sapuna. Kada smo najzad stigli u Dobračinu, te izašli napolje, vreme je bilo bolje, do pre dvadeset minuta nije gotovo bilo zvezda, i još samo malo snega koji se zadržao na krovu auta podsećao je na kraj jednog godišnjeg doba. Zatim smo stali ispred niske kapije preko koje se pružao pogled na tu veliku kuću u dvorištu sa prostranom i osvetljenom terasom. Uto se pojavio neki čovek, odnosno starac koji je kratko hodao tamo-amo po terasi, a onda se otežalog koraka uputio opet u kuću. O tom čiči Pavle je želeo da mi nešto ispriča i da se ne čuje malo stiša svoj glas.

– Onaj čiča, to je vlasnik, zove se Josif Milanković – reče. – Odnedavno je u penziji, a inače je skoro četrdeset godina radio u Arhivu Srbije, od toga devet godina bio je na mestu savetnika. Otkad mu je umrla supruga ne živi više u ovoj kući, ima neki stančić od dvadeset i nešto kvadrata, nema dece, i samo jedanput mesečno navrati. Očaran je Andrejom Bajkalom, toliko da mu je maltene besplatno iznajmio svoju kuću.

– Spomenuo si da jednom mesečno, je li to zbog? – pitah.

– Ma da – nasmejao se Pavle – još u decembru Andrej mu je obećao da će ga staviti u program jer mu je ovaj rekao za neku traumu koju ni sa kim još nije podelio. Tada se vratio gospodin Milanković i, čuvši naš razgovor, najpre se zapiljio kroz mrak, a zatim je sa terase sišao nekim stepenicama sa leve strane. Okrenuo sam glavu i između dve grane na krošnji drveta video sam mesec. Uto se pred nama stvorio i kad je prepoznao Pavla otključao je kapiju. Iako je zbog drvoreda malo svetlosti prodiralo na dvorišta, a na kuće koje su se nalazile na ovoj strani ulice baš nikako, ipak mi je to bilo dovoljno da se zagledam u lice tog starca koje je bilo osenčano. Prvi utisak o njemu je bio pomalo odvratn – bio je to visok i veoma mršav čovek, imao je sitne oči iznad kojih nije bilo obrva, a jagodične kosti su bile toliko upadljive kao da će mu svakog trena probiti kožu. Da li zbog neke boljke ili zbog toga što je noć, no boja na licu je prelazila u žutilo, koje je zbog toga poprimalo neki nasilnički izraz. Ipak, glas mu je bio ugodan i čuh da spominju Andreja Bajkala. Neće on mene vući za nos, rekao je gospodin Milanković. Tada me je napokon Pavle predstavio i, shvativši valjda da ni ovaj put na njega neće doći red, gospodin Milanković se okrenuo i otišao od nas. Mi smo produžili prema stepenicama.

Ušli smo u jednu prostoriju koja je oskudno bila nameštena i sa namenom da bude radna soba, a unutra su bile tri osobe, i Pavle me predstavi najbližem, mladić se zvao Omer i devojka Gordana, na kraju i samom Andreju Bajkalu. Ono dvoje su otišli sa Pavlom na drugu stranu i tako sam ostao sa ovim Rusom koji je delovao razdragano, i odmah me pitao na koga me podseća Josif, nikakvu razliku u naglasku nisam primetio.

– Ne bih znao – rekoh.

– Potražite negde sliku Rokfelera, kako sada izgleda Josif tako je baš u dubokoj starosti izgledao Rokfeler – kazao je. – Čujem da ste se bavili planinarenjem?

– Jeste, donedavno – mada nisam to želeo ton mi je bio osion, no njemu ne samo da to nije zasmetalo nego je širom otvorio oči, i posmatrao me sa radoznalošću. Pomislio sam da li sam nešto rekao što nije trebalo, a onda sam se zbunio kada sam ga opet pogledao, i dalje je držao taj isti pogled poput nekog čudaka. Vatren i tajnovit, iz kojeg je izbijala neka mračna naslada. Gotovo sam bio spreman da izustim bilo šta samo da bih doznao o čemu se radi kada mu je prišla ta devojka Gordana i odvela ga u stranu. Dok su pričali mogao sam na miru da složim prve utiske o tom čoveku koji je osnivač Udruženja za pomoć; Andrej Bajkal je bio nešto stariji od mene, negde na prelazu između treće i četvrte decenije života, mada se to ne bi moglo reći zbog mnogih bora na čelu koje su mu nagradivale lepo lice. To je bilo toliko upadljivo, pogotovo zbog blagih i smirenih očiju koje je imao, da bi se svaki čovek u njegovoj blizini zapitao da li mu se nešto strašno dogodilo u prošlosti i kakvo je to lično stradalištvo moglo biti. No iz tog jednog detalja ili onog drugog o kome je pričao Pavle da Andrej Bajkal ima tik, mogla bi se stvoriti kriva slika o njemu. Nisam imao vremena da se time sada bavim pošto mi je takav kakvog sam posmatrao u celoj pojavi bio prilično zanimljiv – možda zbog te razbarušene kose i sa tim crnim odelom i crnom košuljom na sebi, a naročito zbog jednostavnosti kojom je plenio.

Ipak, kada sam primetio da me krajičkom oka gleda, prošetao sam po radnoj sobi, malo sam zagledao pisaci sto u uglu koji se nalazio pored samih vrata, a ne kao što je to uobičajeno do prozora zbog dnevne svetlosti. Po boji stola mislim da je u pitanju trešnjevača. Takođe, bila je tu visoka lampa, te još jedna na drugom kraju ove radne sobe.

I poslednje što mi je privuklo pažnju bio je taj kauč u dnu na kome su sedeli Pavle i Omer koji je bio presvučen predivnom tkaninom od tamnozeleno boje. Okrenuh se prema Andreju Bajkalu koji je očito završio razgovor sa Gordanom, a koja je dala nekakav znak ili Pavlu ili Omeru.

– Pa, hoćemo li početi, Branislave Županski? – reče mi Andrej Bajkal pogledavši me isto onako kao malopre. Uto se iz susedne prostorije pojaviše Pavle i Omer noseći dve stolice koje namestiše jednu nasuprot drugoj, tačno na sredini sobe. Zatim su posedali na kauč pokraj Gordane, a potom je Andrej Bajkal seo na stolicu. Kada isto uradih, učini mi se da se neko nalazi u onoj susednoj prostoriji, i u sledećem trenutku opazih kroz odškrinuta vrata lice Josifa Milankovića.